

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БИЛИМ БЕРҮҮ
ЖАНА ИЛИМ МИНИСТРЛИГИ
КЫРГЫЗ БИЛИМ БЕРҮҮ АКАДЕМИЯСЫ**

**И.АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

**С.НААМАТОВ АТЫНДАГЫ НАРЫН МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 13.16.526. Диссертациялык кеңеш

Кол жазма укугунда
УДК: 37:378.14:796

ИСАКОВА ЖАННА ЖАМАНКУЛОВНА

**ДЕНЕ ТАРБИЯНЫН ЖАНА СПОРТТУН МАГИСТРЛЕРИНИН КЕСИПТИК
ДАЯРДЫГЫНЫН ИЛИМИЙ-ПЕДАГОГИКАЛЫК НЕГИЗДЕРИ**

13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы

педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын
изденип алуу үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2018

Диссертациялык иш Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын «Педагогика, психология жана дене тарбиянын тарыхы» кафедрасында аткарылды

Илимий жетекчи:

педагогика илимдеринин доктору, профессор
Бабаев Доолотбай Бабаевич

Расмий оппоненттер:

педагогика илимдеринин доктору, профессор
Беркимбаев Камалбек Мейрбекович

педагогика илимдеринин кандидаты
Мусина Дария Сапарбековна

Жетектөөчү мекеме:

Джалал-Абад мамлекеттик университетинин,
баштапкы билим берүүнүн теориясы жана
методикасы кафедрасы

Дареги: 715600, Джалал-Абад шаары, Эркиндик
көчөсү, 57

Диссертациялык иш 2018-жылдын 14-февралда саат 15.30да Кыргыз билим берүү академиясынын, И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана С.Нааматов атындагы Нарын мамлекеттик университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д13.16.526 диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот.
Дареги: 720040, Бишкек шаары, Эркиндик гүлбагы, 25.

Диссертациялык иш менен Кыргыз билим берүү академиясынын илимий китепканасынан таанышууга болот.

Дареги: 720040, Бишкек шаары, Эркиндик гүлбагы, 25 (www.kao.kg).

Автореферат 2018-жылдын 13-январында таркатылды.

**Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы, педагогика
илиминин доктору**



Байсеркеев А.Э.

ИЗИЛДӨӨНҮН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөөнүн актуалдуулугу. Адамдын жана бүтүндөй коомдун калыптандыруусундагы эң маанилүү фактору билим берүү болгон жана кала берет. Дал ушул билим берүү коомдун жаңыртып өстүрүүсүнүн кепили болуп, топтолгон билимдерди жана социалдык маданиятты муундан муунга берүүчү каражат кызматын аткарат. Кыргызстанда жогорку билим берүүнүн максаты – эл аралык эмгек рыногунда атаандашууга жөндөмдүү, кесиптик компетенцияга жана кооптуу ой жүгүртүүгө ээ болгон жогорку квалификациялуу адистерди даярдоо болуп саналат.

Акыркы мезгилде илимдин жана техниканын активдүү өнүгүүсү байкалат, бул билим берүүнүн адамдын ишмердигинин кандайдыр бир кеңири тармагына айланышына түздөн-түз көмөк көрсөтөт. Бирок, бул чөйрөдө бир катар терс тенденциялары байкалат, атап айтканда, билим берүүнүн, өнүгүү темпинин илим техника жана технологиялардын өнүгүү темпинен артта калуусу, маалыматтын өсүшү жана окуучулардын ага ээ болуу мүмкүнчүлүгүнүн ортосундагы ажырымында, коомдун жана билим берүүнүн жөндөмдүүлүгүн сактоодо, бул институттун натыйжалуу иштешин камсыздаган материалдык ресурстарынын дефицитинде.

Ушуга байланыштуу ата мекендик ЖОЖдордо ишке ашырылган жогорку кесиптик билим берүүнүн Мамлекеттик билим берүү стандарттарынын, эки деңгээлдүү системасынын маңызын, жогорку билим берүүнүн негиздерин терең кайра маңыздоосунун зарылдыгы келип чыкты.

Кесипкөй кадрларды даярдоодо дайыма татаалдаштырылган талаптардын жана билим берүүнүн эки деңгээлдүү системасынын иш жүзүндөгү деңгээлинин иштешин толугу менен жана анын структуралык компоненттери ортосундагы карама-каршылыктар келип чыгып, жаралган проблемаларды чечүүгө арналган изилдөө диссертациянын темасынын актуалдуулугун шарттап, аны аткарууга өбөлгө түздү.

Магистрлерди даярдоодо тиешелүү заманбап талаптарга ылайык КР ЖОЖдорунда жетишерлик деңгээлде концептуалдык багыттары Ж.У.Байсаловдун, А.М.Мамытовдун, Н.И.Шарабакиндин, К.У.Мамбеталиевдин А.К.Наркозиевдин, В.Л.Кимдин изилдөөлөрүндө иштелип чыккан.

Кыргыз окумуштууларынын азыркы этапта жүргүзүлгөн иликтөөсүндө КР билим берүү системасынын өнүгүүсүнүн процесстери изилдөөнүн предмети болуп келген, алар И.Б.Бекбоевдин, Н.А.Асипованын, А.А.Айдаралиевдин, А.А.Борубаевдин, Ж.К.Каниметовдун, Э.М.Мамбетакуновдун, К.Д.Шаршекееванын жана башкалардын илимий иштеринде ар түрдүү аспектилеринде чагылдырылган.

Республикадагы жогорку билим берүү системасын реформалоосуна, актуалдуу проблемаларына жана өнүгүү келечегине И.С.Болджурованын, В.Л.Кимдин, Д.Б.Бабаевдин, А.С.Раимкулованын, Б.Ж.Баячорованын, Д.А.Бегалиеванын, Е.Е.Синдин ж.б. илимий иштери арналган.

Кыргыз Республикасында жана башка өлкөлөрдө дене тарбия магистрлерди даярдоо көйгөйлөрүнө А.М.Мамытовдун, А.М.Наралиевдин, Т.Н.Шевченконун, Д.О.Абдырахманованын, Г.А.Сейталиеванын, В.А.Збарскийдин, А.Д.Жуковдун,

Н.В.Бордовскийдин, Н.М.Канаевдин, А.П.Лиферовдун, М.М.Невежинанын, А.Т.Атаяндын жана башкалардын илимий иштери багытталган.

Иштин илимий программалары, пландары, темалары менен байланышы. Диссертациянын темасы Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын базасында жүргүзүлүп жаткан Мамлекеттик буйрутма илимий иштеринин тематикасы менен байланыштуу.

Изилдөөнүн максаты: окутуунун эки деңгээлдүү системасында дене тарбиянын магистрлерин даярдоодо кесиптик-педагогикалык компетенцияны калыптандыруунун уюштуруучулук-педагогикалык шарттарын эксперименталдык жол менен аныктоо жана далилдөө.

Изилдөөнүн максатына жетүү үчүн төмөндөгүдөй **милдеттер** белгиленди:

1. Жогорку билим берүүнүн эки деңгээлдүү системасындагы негизги категорияларын, түшүнүктөрүн жана маңызын талдоо.

2. Дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенцияларын калыптандырууга багытталган жогорку окуу жайындагы окуу тарбиялоо процессинин мазмунун моделин иштеп чыгуу.

3. Дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенцияларынын негизги структуралык, мазмундуу компоненттерин жана баалоо критерийлерин аныктоо.

4. Дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик даярдыгынын негизги компоненттерин ишке киргизүүнү камсыздаган педагогикалык технологиясын иштеп чыгуу жана эксперимент аркылуу негиздөө.

Диссертацияны иштеп чыгуу учурунда төмөнкүдөй **изилдөөнүн методдору** колдонулду:

- изилдөөнүн көйгөйлөрү боюнча илимий-методикалык адабияттарды талдоо жана жалпылоо;

- чет өлкөлүк жана ата мекендик тажрыйбаларды иликтөө жана жалпылоо;

- салыштыруу, талдоо, дене тарбия магистрлерди даярдоо программаларын, окуу пландарын жана программаларын синтездөө;

- педагогикалык эксперимент;

- аңгемелешүү, анкеталоо;

- педагогикалык байкоо.

Уюштуруу жана изилдөө этаптары.

1. Биринчи, изденүүчү даярдоо этапта (2008-2010 жж.), изилдөө проблемасы аныкталды жана анын азыркы абалы изилденди; изилдөөнүн темасына ылайык адабияттардын талдоосу ишке ашырылды; изилдөөнүн предмети, объектиси, максаты аныкталды; изилдөөнүн методологиясы, милдеттери жана методдору конкреттештирилди.

2. Экинчи, изденүүчү – эксперименталдык этапта (2011-2013 жж.) дене тарбия магистрлеринин эффективдүү даярдыгынын педагогикалык шарттары моделдештирилген, алар тастыкталган экспериментте апробациядан өтүшкөн.

3. Үчүнчү, жыйынтыктоочу этабында (2014-2016 жж.) изилдөөнүн жыйынтыктары жалпыланган, диссертациянын негизги жоболору системалаштырылган жана жыйынтыктар, практикалык сунуштар берилген.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык мааниси:

- жогорку кесиптик билим берүүдө окутуунун эки деңгээлдүү системасындагы негизги категорияларды, түшүнүктөрдү жана маңызын анализдөө;

- дене тарбия магистрлерин окутууда «жекече билим берүү траекториясын» камсыздоо жана эки деңгээлдүү билим берүүнүн артыкчылыгын ишке ашырууга багытталган илимий педагогикалык билим берүү чөйрөсүн калыптандыруу;

- дене тарбия магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенттүүлүгүн калыптандырууга багытталган жогорку окуу жайында окуу-тарбия процессинин мазмунунун модели иштелип чыкты;

- билим берүү процессинде логикалык туура удаалаштыгы үзүлүшү негизделди: кредиттик-зачеттук системасы – окуу процессинин модулдук түзүлүшү – окутуунун жеке траекториялык мүмкүнчүлүгү – окуу жайлардын ичиндеги жана алардын ортосундагы билим берүү программасынын мобилдүүлүгү толук баалуу эл аралык кызматташтыкты камсыздоого мүмкүндүк берет.

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү.

Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын магистратурасында окуу процессин уюштуруу боюнча методикалык сунуштоолор иштелип чыкты. Дене тарбия магистрлеринин окуу процессинде мурдатан колдонулуп келген жана жаңы окутуу технологияларын, аспаптык-көзөмөлдөө электрондук программалык каражаттарын колдонууга өбөлгө түзөт. Алынган жыйынтыктар 532000 - «Дене тарбия магистри» багыты боюнча жогорку кесиптик билим берүүнүн Мамлекеттик стандартына өзгөртүүлөрдү киргизүүгө мүмкүнчүлүк берет.

Изилдөөдөн алынган тыянактарды, ошондой эле илимий-усулдук материалдарды дене тарбиянын магистрлерин, бакалаврларын окутууда, дене тарбиянын мугалимдеринин квалификациясын жогорулатуучу курстарында, башка окуу дисциплиналарын окутууда дагы пайдаланса болот.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

– жалпы, кесиптик жана атайын компетенциялардын жыйындысына ээ болуу аркылуу келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүн даярдык деңгээлин камсыздоочу дене тарбиянын магистринин даярдоо системасы;

– дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик жана педагогикалык компетенцияларынын мазмундуу компоненттери жана баалоо критерийлери;

– окутуунун эки деңгээлдүү системасындагы инновациялык технологиялардын базасында дене тарбия магистрлерин даярдоодо илимий методикалык камсыздоонун модели.

Изилдөөчүнүн жеке салымы: дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенциясынын изденүүчү тарабынан иштелип чыккан дидактикалык каражаттардын комплексин иштеп чыгуу процессине "ишке киргизүүгө" мүмкүндүк берет; окуу процессин уюштуруу боюнча методикалык сунуштарды, окутуунун мурда пайдаланып келе жаткан жана жаңы технологияларды колдонуу жана интеграциялоо, КМДТжСАнын окуу процессинде аспаптык-көзөмөлдөөчү программалык каражаттар колдонулат; келечектеги дене тарбия магистрлерин даярдоодо компетенциялардын жалпы, кесиптик жана атайын жыйындысына ээ болуу аркылуу кесиптик ишмердүүлүккө даярдыгынын камсыз

кылуу деңгээлин камсыздоо мүмкүндүгүнүн модели иштелип чыккан

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын апробацияланышы жана жарыяланышы: диссертациялык иштин негизги жоболору жана натыйжалары бир катар илимий-практикалык конференцияларда, симпозиумдарда жана семинарларда талкууланды.

Иштин мазмунуна байланыштуу КР ЖАК тарабынан сунушталган журналдарда 28 илимий макала жана “КМДТЖСАнын магистратурасынын жобосу” деген маалымдама-методикалык колдонмосу жарык көргөн.

Диссертациянын түзүлүшү жана көлөмү. Изилдөөнүн негизги милдеттерин чечүү үчүн диссертациянын структурасы жана материалдын баяндоо логикасынын ыраатын чагылдырат. Илимий жумуш киришүүдөн, өз ара байланышкан үч бөлүмдөн, корутундудан, практикалык сунуштардан, пайдаланылган адабияттардын тизмесинен жана тиркемелерден турат. Диссертациянын жалпы көлөмү 163 баракты түзөт. 216 адабий булактар пайдаланылды.

ИЗИЛДӨӨНҮН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилдөөгө алынган теманын актуалдуулугу, максаты негизделди, милдеттери, илимий жаңылыгы, теориялык жана практикалык баалуулугу, коргоого алып чыгуучу негизги жоболор, изилдөөнүн жыйынтыгынын апробацияланышы жана ишке киргизилиши жөнүндө маалыматтар берилди.

Диссертациялык изилдөөнүн биринчи милдетин чечмелөөдө “Кыргыз Республикасында жогорку билим берүүнү реформалоонун теориялык-методологиялык негиздери” деп аталган биринчи главада жогорку билим берүү системасындагы магистрлерди эки деңгээлдүү даярдоо талдоодон өткөрүлдү жана маңызы ачылып берилди, Кыргыз Республикасында билим берүүнүнүн эки деңгээлдүү системасын ишке ашыруунун педагогикалык шарттары көрсөтүлдү.

Бүгүнкү күндө билим берүү аймагында мамлекеттин саясатынын негизи адамдын бардык өмүрү боюнча үзгүлтүксүз билим алуу жана болуп окуусун уланткан коомчулук жөнүндө жобо эсептелет.

2020-ж. чейин билим берүүнү өнүктүрүү Концепцияда жогорку билим берүүнүн структурасын жана мазмунун өзгөртүүнүн негизги багыттарын жана Болон процессин жүзөгө ашырууну эске алуу менен окутуу процессин уюштуруунун кайра куруу, окутуунун инновациялык методдорун ишке киргизүүнүн жана сапаттын ички менен тышкы көзөмөлдөө механизмдерин жакшыртуунун негизинде сунуштоолор берилген.

А.П.Ефремовдун пикирине ылайык магистрлик программаларды калыптоо тиешелүү ЖОЖдордо Болон процессин ишке ашыруу өтүп жатат,

Жаңылыктардын уламалуу чынжыры: кредиттик-зачеттук система куруусунан болобу же (таптакыр болбойбу) кийинки түзүлүшү – окуу процесстин модулдук түзүлүшү – окутуунун жекече траекториясынын мүмкүн болушу – билим берүү программалардын ЖОЖдордун ичинде жана ЖОЖдодун арасындагы мобилдүүлүгү – толук баалуу эл аралык кызматташтык кандай болуп курулаары (балким курулбайт) зачеттук бирдиктер системасын түзүү сапатынан көз каранды болот.

Болон процессинин максаттары окуп жаткандардын мобилдүүлүгүн ишке орношуу мүмкүндүгү өнүктүрүүнүн түйүндүү багыты катары жогорку билим берүүнүн жалпы европалык зонасын жөн эле куруу эмес, бирок Европанын интеллектуалдык, маданияттык, социалдык жана илимий-техникалык потенциалын калыптандыруу жана бекемдөө; дүйнөдө европалык жогорку мектептин престиждүүлүгүн жогорулатуу; европалык ЖОЖдордун атаандашуусу жөндөмдүүлүгүн камсыздоо; жогорку батышкычтыкка жана салыштырмалуулукка жетүү, ошондой эле билим берүүнүн улуттук системаларын гармонизациялоо; билим берүүнүн сапатын жогорулатуу болуп эсептелет.

Жогорку эки деңгээлдүү билим берүү Болон процессинин алкагында бардык социалдык институттардын жана Эл аралык коомчулуктун өз ара байланышынын негизинде өнүгүп жатат.

Биздин коом динамикалуу алдын ала айтылбас, ал эми эки деңгээлдүү билим берүүнүн ишке – коомдун өмүр сүрүүчү бардык системаларын трансформациялоонун натыйжасы болуп саналат. Тышкы чөйрө – коом – бул туруктуу эмес субстанция болуп эсептелет.

С.Т.Князев Болон процессинин башкы принциби – зачеттук бирдиктердин системасын (ECTS – European Credit Transfer System) киргизүү деп атайт. Бул система төмөнкү учурда гана иштей баштайт, эгерде уюштуруучулар менен аткаруучулар эки деңгээлдүү билим берүү системанын базалык артыкчылыктарын жүзөгө ашырууга максатталган билим берүү программаны практикада түзө алса, мисалы, дене тарбия магистранттары ЖОЖдун ичинде жана андан сырткары окутууда "жекече билим алуу траекториясын" камсыздоо. Мында аларга ылайык траекториясын тандоого реалдуу мүмкүндүк түзүү жөнүндө сөз болуп жатат: модулдар, окуу курстарды комбинациялоо (алардын бир бөлүгүн башка ЖОЖдон – республикалык жана Эл аралык “алса болот”) өзүлөрүнүн мүмкүнчүлүктөрүнө, кызыгууларына ылайык, анын ичинде жумуш берүүчүлөрдүн талабына ориентациялоо менен.

Беш жылдык окутуудан төрт жылдык окутууга өтүү – бул татаал процесс. Иштин баары билим берүүнүн реформасы каржылык кошууну божомолдоодо. Анын үстүнө ал билим берүү процесси түздөн-түз ишке ашырылып жаткан жерден сезилиш керек, башкача айтканда, жогорку окуу жайларда. Мында окутуучулардын айлык маянасын автоматтык түрдө жогорулатуу жөнүндө кеп жүргөн эмес, ал эми процессти коюлган максаттардын нугуна стимулдаштырылып жана багыттоого мүмкүндүк түзгөн каржылык каражаттар жөнүндө сөз жүрөт. Экстенсивдүү модели интенсивдүүгө алмаштырылып жатат – тагыраак айтканда аудиторияда өткөрүлгөн сааттардын саны сапаттын критерийи болуп эсептелбейт. Анткени критерийдин өзү өзгөрүп жатпайбы: мурда адисти даярдоонун сапатын баалоонун негизине билим коюлуучу, азыр – компетенция.

Компетенция – (латынчадан *competentia* – дал келүү, ыгын билип мамиле кылуу) – билимдерди, билгичтиктерди колдонуу жөндөмдүүлүгү, жалпы тектеги жана аныкталган кенен аймактагы милдеттерди чечмелөөдө практикалык тажрыйбанын негизинде ийгиликтүү аракеттенүү.

Компетенция – индивидуумдун базалык сапаты, ал сапаттуу өндүрүштүү ишмердүүлүккө зарыл болгон инсандын өз ара байланышкан сапаттардын жыйындысын өзүнө камтыйт.

Азыркы рыноктук шарттарда ЖОЖдун негизги милдети – бул билим берүү процесстин узактыгын оптималдаштырууга жөндөмдүү болгон инновациялык методдорду издөө, анын интенсивдүүлүгүн жогорулатуу эң жаңы билим берүүчү технологияларды ишке киргизүү максатында процесстин структурасын кайра уюштуруу.

Даярдоо процесстин эки деңгээлдүү билим берүүчү шарттарында билим берүү системасында бүгүнкү күн үчүн салттуу эмес структуралык түзүүчүлөр пайда болуп жатат – бакалавр, магистр, компетенциялар, кредиттик модулдук системасы, билим берүүнүн мобилдүүлүгү жана сапаты ж.б. Билим берүү системасы жана баардык коомдун ийгиликтүү өнүгүшү үчүн функционалдык баланс зарыл, анткени каалаган трансформация, билим берүүдө жаңы түзүүчүлөрдүн пайда болушу сактоого, адаптациялоого же кыйратууга, дезадаптациялоого алып келиши мүмкүн.

Ошентип, даярдоонун эки деңгээлдик билим берүүчү процесстин системасынын максаты кругозорду кеңейтүү, мындан кийинки кесиптик жана инсандык өнүктүрүүгө шарттарды түзүү, дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик-педагогикалык даярдыгынын мындан ары жетилтүү үчүн аспирантурада (докторантурада) окутууда мүмкүндүктү түзүү болуп саналат.

Бүгүнкү күндө жогорку дене тарбиялык педагогикалык билим берүүнүн принципалдуу маанилүү суроосуна: "Дене тарбиянын магистри чындыгында эмнеге даярдалышы керек?" дегенге суроого кайрадан жооп берүү талап кылынат.

Коюлган суроого жооп бериш үчүн биз баарынан мурда жалпы магистрлик даярдоо боюнча республикадагы жана чет өлкөлүк заманбап концепцияларда кабыл алынган негиздөөчү жоболорду талдадык. Эки деңгээлдүү даярдоо феномендин азыркы илимде бирдиктүү аныктамасы жок экендиги аныкталды, билим берүү процесстеги негизги түшүнүктөрдү, структурасын, механизмдерин жана максаттуу өнүктүрүүнүн шарттарын тактоо талабы коюлду. Өткөрүлгөн талдоонун жүрүшүнүн жыйынтыгында төмөнкүдөй түшүнүктөр такталды:

1. Дене тарбиянын магистрлерин даярдоочу билим берүү программасы бакалаврды окутуунун төрт жылдык программасынан жана илимий изилдөөгө жана/же илимий-педагогикалык ишмердүүлүккө багытталган эки жылдан кем эмес адистештирилген магистрдик даярдоодон турат;

2. Дене тарбиянын магистрлерин даярдоонун максаттары болуп төмөнкүлөр:

- билимдерди жана илимий ой жүгүртүүнү өнүктүрүү, илимий жана педагогикалык иштерди жүргүзүүнүн магистранттардын көндүмдөрүн өздөштүрүү жана бышыктоо;

- ЖОЖдор жана кесиптик ишмердүүлүктүн башка аймактарында кадрларды же кийинки аспирантурада окутуу үчүн илимий-педагогикалык даярдоо;

3. Дене тарбиянын магистринин даражасы - билим берүүчү деңгээлди, алынган билимди илимий-изилдөө жана илимий-педагогикалык ишмердүүлүккө багытталышын, жаш илимий кызматкерде же окутуучуда зарыл болгон билгичтиктердин жана көндүмдөрдүн бар экендигин бышыктайт;

4. Дене тарбиянын магистри - бул фундаменталдуу илимий даярдыгы бар кенен эрудицияланган, илимий методологияга жана педагогикалык чыгармачылыкка, заманбап маалыматтык технологияларга ээ болгон, илимий жана педагогикалык иштерге даярдалган адис.

Ошону менен бирге, жаңы системанын инновациялык потенциалын илимий негизде жүзөгө ашырылышы мүмкүн жана ийгиликтүү болору кесиптик кадрларды даярдоого улам татаалданган талаптар менен эки деңгээлдүү билим берүү системанын жана анын түзүмдүк компоненттеринин азыркы иштөө деңгээлинин ортосунда пайда болгон карама-каршылыктарды чечмелөөнүн жолдорун илимий изденүүнүн предмети катары жасалганда иште негизделет.

"Кыргыз Республикасынын ЖОЖдорунда эки деңгээлдүү билим берүүнүн системасын ишке ашырылышын педагогикалык камсыздоо" аттуу экинчи главада эки деңгээлдүү билим берүү системанын илимий-методикалык камсыздоосу берилген жана окуу процессти педагогикалык колдоо менен башкаруунун зарылдыгы негизделген.

Диссертацияда эки деңгээлдүү билим берүү шарттарында билим берүү процесстин илимий-методикалык камсыздоону иштеп чыгуунун төмөнкү принциптери бөлүнүп берилди: удаалаштыгы, универсалдуулугу, мазмуну менен ишмердүүлүктүн өз ара негизделиниши, дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик мобилдүүлүгү, туруктуулугу, динамикалуулугу менен көп деңгээлдүүлүгү, окуу мекемелердин түзүмдөрү жана максаттарынын биримдүүлүгү, функциялардын субординациясы, илимий-методикалык камсыздоонун эффективдүүлүгү жана жыйынтыктуулугу. Бул принциптер азыркы шарттарда КРнын жогорку окуу жайларында билим берүү процессти илимий-методикалык камсыздоонун концептуалдык моделин түзүүгө негизди калыптайт.

Эки деңгээлдүү билим берүү шарттарында билим берүүчү процесс илимий-методикалык камсыздоонун мазмунуна атайын мамилени кылууга талап коёт. Анын эки классификация биз сунуштайбыз, кийин алар биримдикте колдонулат. Биринчи классификациясында үч иерархиялык топтор бөлүнүп берилген (алар илимий-методикалык камсыздоонун мазмунунун система бөлүгү болушат): мамлекеттик документтер жана стандарттар, илимий жана методикалык иштелмелер. Экинчи классификацияда да жалпылантуунун даражасы боюнча илимий-методикалык камсыздоонун мазмунунун үч тобу бөлүнүп чыгарылды:

- билим берүү процесстин жалпы дидактикалык илимий-методикалык камсыздоо;
- билим берүүнүн мамлекеттик стандарттары;
- окуу пландар жана программалар (базалык);
- окуу китептери жана окуу куралдар;
- педагогикалык программалык камсыздоо.

Ошондой эле бул главада КРда эки деңгээлдүү билим берүү шарттарында окутуу процессти илимий-методикалык камсыздоонун өзгөчөлүктөрү бөлүнүп берилди.

Методикалык иштер – бул окутуунун, тарбиялоонун мазмуну, жолдору жана методдорун өзүнө камтыган окутуучунун ишмердүүлүгүнүн жыйынтыгы, ал кесиптик квалификациясын жана адистерди даярдоодо жогорку деңгээлге

жеткирүүгө көмөктөшөт. Изилдөөнүн жүрүшүндө КРда эки деңгээлдүү билим берүү шарттарында окутуу процессти илимий-методикалык камсыздоонун системасынын бөлүктөрүнүн төрт модели иштелип чыкты. КРнын жогорку окуу жайларында окуу-тарбиялоо процесстин эки деңгээлдүү моделин түзүүдө интеграциянын дагы бир базалык модели пайдаланылды, ал интеграциялоо менен дифференцирлөөнүн байланыштарын аныктайт: интеграциялык процесстер дифференцирлөө процесстерин шарттайт жана кайра тескерисинче болот. Башкача айтканда интеграциялык процесстин өсүшүндөгү кризистик мааниси дифференцирлөө процесстин пайда болушун негиздейт.

Билим берүүчү мекеменин өзгөчөлүктөрүн ачып чыгаруу үчүн бири бирин ар кандай аспектилерде өз ара толуктаган бир нече моделдердин системасын түзүү зарыл. Анын ар бирин системанын бөлүгүнүн модели же аспектилүү модели деп айтабыз, анткени ал көйгөйдүн аныкталган аспектисин чагылдырат, анын чечмелөөсү жекелик мамилеге таянып, жалпы көйгөйдү аныкталган көз караштын негизинде ачып берет. Биздин түшүнүгүбүздө концептуалдык (базалык) модель бир системанын бир нече аспектилик моделдин иштеп чыгышын жана аларды кийин интеграциялоону алдын ала караштырат, биримдүүлүктүн касиеттеринин маанилүүлүгүн баалоого мүмкүндүк берет, КРнын жогорку окуу жайларында эки деңгээлдүү билим берүү шарттары үчүн окутуу процесстин илимий-методикалык камсыздоо системанын касиеттерин айкындайт. Республиканын ЖОЖдорундагы окутуу процессти илимий-методикалык камсыздоонун системасынын бөлүктөрүнүн төрт моделин иштеп чыктык, алардын классификациясын төмөнкү белгилер боюнча жүргүздүк (1- сүрөт).



1 сүрөт. КРнын жогорку окуу жайларында окуу-тарбиялоо процессти илимий-методикалык камсыздоо модели

Бул системанын бөлүктөрү системага интеграцияланып концептуалдык моделди түзүшөт, ал бир жагынан дээрлик конкреттүү эмес болот, бирок экинчи жагынан КРнын ЖОЖдорунда эки деңгээлдүү билим берүү процесстин шарттарында окуу тарбиялоо процессти илимий-методикалык камсыздоонун көйгөйлөрүнүн дээрлик баардык жактарын камтыйт. Моделдердин ар бири эки

деңгээлдүү окутуу процесстин шарттарында республиканын ЖОЖдорунда окуу-тарбиялоо процессти илимий-методикалык камсыздоого жана моделди түзүү принциптерине бир же бир нече мамилелерди ишке ашырат.

КРнын ЖОЖдорунда окуу-тарбиялоо процесстин эки деңгээлдүү моделди илимий-методикалык камсыздоону калыптандырган ар бир блогу элементтерден турат (2-сурет), алар бири жалпы дидактикалыктан конкреттүүгө (“илимий-методикалык камсыздоо” түшүнүктүн көлөмүнүн кичирейиши) дифференцияланышат, бирок бир эле убакытта интеграцияланышат (“илимий-методикалык камсыздоо” түшүнүктүн мазмунунун чоңоюшу).

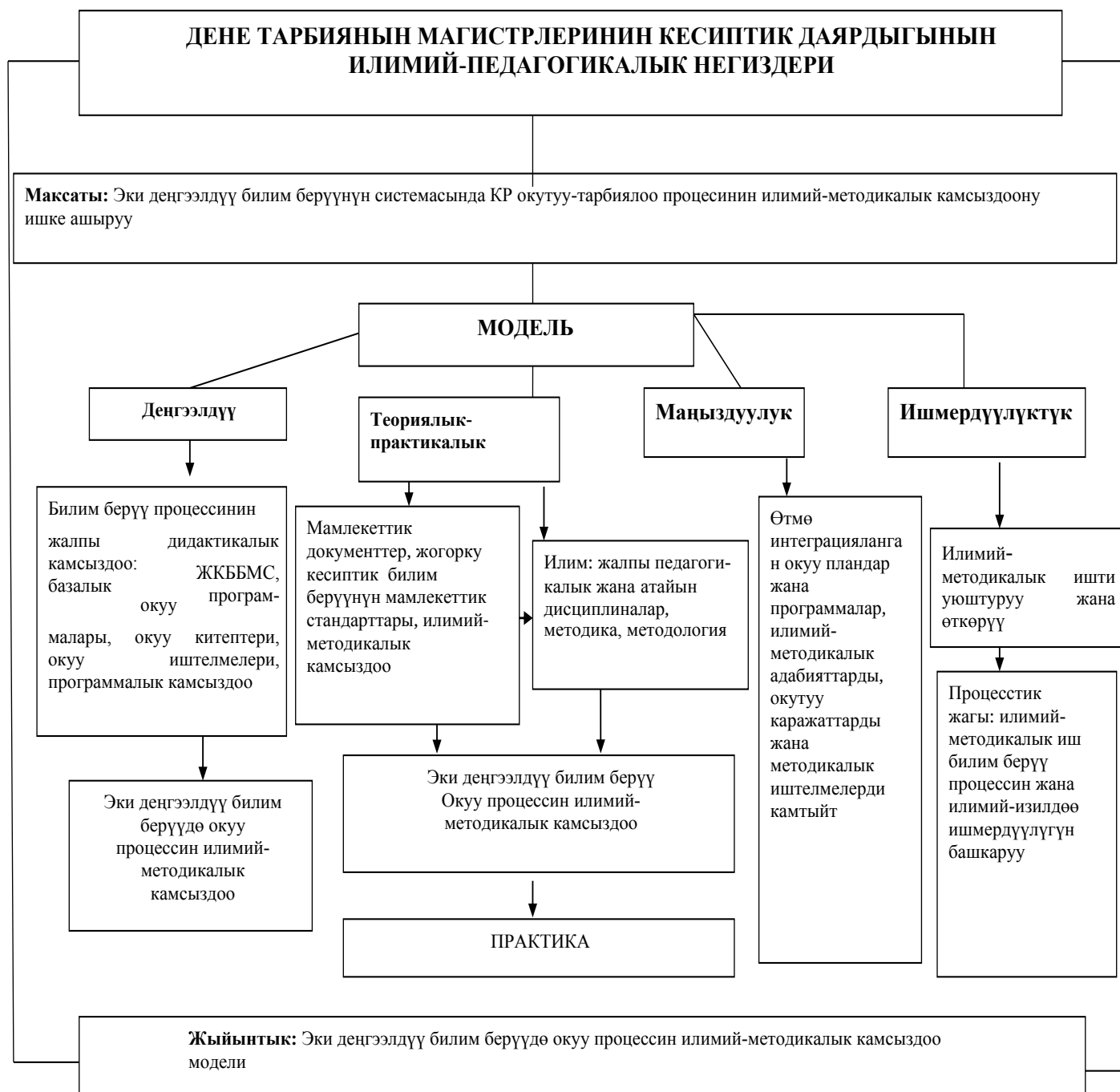
КРнын ЖОЖдорунда билим берүү процессти илимий-методикалык камсыздоонун теориялык-практикалык модели эки деңгээлдүү билим берүүнүн шарттарында педагогикалык теория жана практиканын биримдүүлүк дидактикалык принципке негизденет экендиги далилденди.



Сүрөт 2. КРнын ЖОЖдорунда эки деңгээлдүү окутуунун шарттарында билим берүү процессти илимий-методикалык камсыздоо системасынын модели

Анын негизинде эки деңгээлдүү билим берүүнүн универсалдуулук, кесиптик мобилдүүлүк принциптери, ошондой эле илимийлүүлүк, системалуулук жана удаалаштык жалпы дидактикалык принциптери жатат. Окуу тарбиялоо процесстин илимий-методикалык камсыздоосун илимий изденүүнүн логикалык удаалаштыгын киргизүүнү сактоо менен методикалык иштелмелерди практикага ишке ашыруу менен биримдүүлүктө карайбыз (3-сурет). КРнын ЖОЖдорунда илимий-методикалык ишмердүүлүктү уюштуруу, методикалык ишти башкаруу жана аны диагноздоо “илимий-методикалык камсыздоо” түшүнүктүн өзүнүн аныктамасын теориялык негиздөөгө, ошондой эле анын мазмунун аныктоого таянат. Жалаң гана мазмундуу жана формаларды жетилтүү эмес, ошондой эле окутуу методдорун да жакшыртуу магистранттардын окууга адаптациялоо процессине оң таасир тийгизет. Интерактивдүү окутуу эффективдүү болот, анын ичинде топтук дискуссия методун колдонгондо окутуучунун ачык же кыйыр жетектөөсү астында белгилүү көйгөйдү талкуулоо уюштурулат. ЖОЖдогу билим берүүнү актуалдуу, заманбап талаптарга ылайык иштелип чыккан илимий- методикалык, окуу-методикалык камсыздоо дене

тарбиялоонун болочок магистрлерине базалык кесиптик багытталган билгичтерди жана көндүмдөрдү сапаттуу калыптандырууга мүмкүндүк түзөт.



Сүрөт 3. КР ЖОЖдорунда эки деңгээлдүү окутуунун шарттарында билим берүү процессти илимий-методикалык камсыздоонун теориялык-практикалык модели

«Эки деңгээлдүү билим берүүчү процесске өтүү боюнча жүргүзүлгөн тажрыйба-эксперименттик иштер» аттуу үчүнчү главада биздин изилдөөбүздүн төртүнчү милдети чечмеленди. Бул глава дене тарбиялоо магистрлердин кесиптик-педагогикалык компетенцияларын калыптандыруу боюнча тажрыйба-эксперименттик иштердин уюштуруусун, жүрүшүн, өткөрүүсүн, жыйынтыктарын

жана талдоосун камтыйт. Изилдөөбүздүн жүрүшүндө "Кесиптик-педагогикалык чебердик" тандоо курстун программасы иштелип чыгып окуу процессине ишке киргизилген; окуу-методикалык материалдардын бүтүндү системасы иштелип чыккан; дене тарбиялоонун магистранттары жана окутуучулар үчүн жаңы сапаттуу илимий-педагогикалык жана окуу-методикалык адабияттарды пайдалануу боюнча сунуштоолор берилди. Окутуу процесстин үзгүлтүксүз комбинацияланган менен дискреттүү комбинацияланган моделдери иштелип чыкты жана окуу процесске ишке киргизилди.

Үзгүлтүксүз комбинацияланган модель. Көйгөйдү талдоого жана практикалык тажрыйбага негизделип маалыматтык технологияларды пайдалануу менен окуу процессти түзүүнүн жаңы маалыматтык-алгоритмдик моделди сунуштадык. Окутуунун маалыматтык-алгоритмдик моделин иштеп чыгууда ар бир магистрантка анын когнитивдик сапаттарын эске алуу менен жекече мамиленин фактору эске алынды. Бул моделдин маңызында магистранттар маалыматты сабакта окутуучулардан да (окутуунун салттуу системасы), компьютердик окуу программалардын жардамы менен да билим алышкан. Мындай сабактардын түзүлүш алгоритми төмөнкү этаптарды камтыйт:

- магистранттардын когнитивдик сапаттары тестирлөөдөн өтөт, анын жыйынтыктары электрондук базага киргизилет;
- окуу материалды салттуу формада баяндоо;
- окуу материалды когнитивдүү сапаттардын көрсөткүчтөрүнө адаптацияланган компьютердик окуу программалардын жардамы менен практикалык өздөштүрүп алуу;
- жаңы тема боюнча окуу материалды өздөштүрүүнү текшерүү жана аны комментарийлер менен ой туудурууну колдонуп бышыктоо жүргүзүү;
- мурдагы сабакта өтүлгөн теманын материалы боюнча билимдерди тестирлөө өткөрүү;
- келерки теманы түшүндүрүү.

Магистранттардын окуу процессине үзгүлтүксүз комбинацияланган моделди ишке ашырууда эксперименттик группада окуу материалды өздөштүрүүнүн деңгээли 30,4 % жогорулаганы байкалды, контролдук жана эксперименттик группалардын ортосундагы билим деңгээлинин айырмасынын ишенимдүүлүгү $P < 0,001$ болгон.

Мындай алгоритм салыштырмалуу татаал темаларды окутууда колдонулган, анткени аларды магистранттар өз алдынча үйрөнгөндө начар өздөштүрүшөт.

Окутуунун үзгүлтүксүз комбинацияланган модели болочок магистрлердин тааныш маалыматты да, ошондой эле жаңы маалыматты да өз алдынча иштеп чыгууну калыптандырууга багытталган, бул аналитикалык жөндөмдүүлүктөрдү өнүктүрүүгө көмөктөшөт.

Дискреттүү комбинацияланган модель. Өзүнүн аталышын бул модель окутуунун формаларын уюштуруунун өзгөчөлүктөрүнүн арасында алды. Эгер үзгүлтүксүз комбинацияланган модель окуу материалды окутуунун салттуу формасын бир эле сабакта пайдалануу менен компьютердик программаларды колдонуп салттуу сабак менен айкалыштырышса, ал эми дискреттүү комбинацияланган модель болсо биринчи сабакта окутуучу материалды салттуу

формада берген да, экинчисинде ошол эле материалды бышыктоону компьютердик окуу программалар каражаттары менен жүргүзгөн. Окутуунун бул моделин алгоритми төмөнкү структурада өтөт:

- магистранттардын когнитивдик сапаттары тестирилөөдөн өтүп, анын жыйынтыктары электрондук базага киргизилет;
- окуу материал биринчи сабакта баяндалат;
- биринчи сабактын аягында окуу материалды бышыктоо жана максатында күндөлүк текшерүүнү жүргүзүү, экинчи сабактын башында аны кайталоо үчүн өткөрүү;
- биринчи сабакта алынган билимдерди компьютердик окуу программалардын жардамы менен иштеп чыгуу;
- магистранттардын билимдерин баалоочу текшерүүнү өткөрүү.

Компьютердик программаларды колдонуу менен билим берүүчү процесстин иштелип чыккан моделдерин салыштырмалуу талдоосу магистранттардын когнитивдик сапаттарын эске алуудан бул методикалардын эффективдүүлүгү көз каранды болоорун тастыктады, ошондой эле магистранттардын таанып-билүү ишмердүүлүктү активдештирүү жана интенсификациялоо менен, сабактарга алардын мотивдештирүүсү менен байланышкан.

Когнитивдик сапаттарды эске алууну компьютердик окуу программаларды пайдалануу менен өз алдынча иштөөнү уюштурганда да колдонсо болот. Окутуунун башталышында магистранттар когнитивдик сапаттарын компьютердик тестирилөөнү өз алдынча аткарышат, анын жыйынтыктары боюнча окутуучу окуу материалды берүүнүн жекече формасын тууралайт жана түзүп берет, бул окутууну модулдук система боюнча уюштурганда эффективдүү болот.

Тажрыйбалык-эксперименттик иштер эки этаптан турган: аныктоочу жана калыптоочу. Педагогикалык эксперименттин бул этаптары өз ара байланышкан жана изилдөөнүн жалпы милдетине баш ийет, ошону менен бирге ар бир этаптын өзүнүн максаты, мазмуну жана жыйынтыктары болгон.

Изилденип жаткан феноменди максаттуу калыптандырууну камсыздоо үчүн биз ар бир этаптын максаттары менен милдеттерин конкреттештирдик, алардын мазмунун аныктадык, б.а. магистранттарда калыптоону пландаштырган конкреттүү билимдерди, билгичтиктер менен көндүмдөрдү жана аларга жетишүү үчүн педагогикалык инструментарийлердин (иштөө тартиби) комплексин. Аныктоочу эксперименттин жүрүшүндө төмөнкү милдеттердин тобу ишке ашырылды: изилденүүчү көйгөй боюнча тажрыйбалык-эксперименттик иштин методикасы такталды, дене тарбиянын магистранттарынын кесиптик өсүшү боюнча окуу материалды тандоонун тууралыгы, эки деңгээлдүү билим берүү системасында заманбап технологияларды пайдалануунун негизинде алардын кесиптик компетенцияларын калыптандырууга көмөктөшкөн аспектилер аныкталды.

Аныктоочу эксперименттин жыйынтыктары дене тарбиянын магистрлерин даярдоонун дээрлик төмөнкү деңгээлин көрсөттү.

Калыптоочу эксперименттин уюштуруусу жана өткөрүлүшү заманбап технологияларды пайдалануу менен дене тарбиянын магистрлерин даярдоодо окуу процесстин табигый жүрүшүндө ишке ашырылды. Магистрлерди даярдоо процессинде алардын келечектеги ишмердүүлүгүнүн өзгөчөлүгүн эске алуу менен

кесиптик билимдерине багыттоо зарыл, анткени ал жогорку даражада кесиптик даярдыкты талап кылат.

Дене тарбиянын магистрлерин даярдоо процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатуунун интеграциялоо шартына кесиптик потенциалы бар болгон бардык окуу дисциплиналардын (жалпы билим берүүчү, базалык жана профилдик) мүмкүнчүлүктөрү жетишпейт. Алардан тышкары тандоо курстарды иштеп чыгуу жана ишке киргизүү, заманбап технологияларды пайдалануу, компетенттик мамиленин мүмкүндүктөрүн активдештирүү, окутуунун методдорун жана формаларын жетилтүү шарт болот, булар бирдиктүү педагогикалык процесстин субъекттеринин тыгыз өз ара аракеттенүү жана активдүү кызматташуу формасында өтүшү шарт.

Компьютердик окуу программаларды пайдалануу менен окутуунун комбинацияланган дискреттүү моделин ишке ашыруу окутуунун 2-чи жылдын магистранттарынан турган эксперименттик группанын «Б» подгруппасында өткөн. Мында ошондой эле билимдердин сапатынын өсүшү байкалган, бирок комбинацияланган үзгүлтүксүз моделине караганда бир аз кичине болгон-22%. Бул абалды төмөнкүдөй түшүндүрсө болот: «А» эксперименттик группанын магистранттары үзгүлтүксүз комбинацияланган модель боюнча окугандыктан бир сабакта көбүрөөк окуу материал алышып аны терең кароо менен бышыктоого мүмкүндүгү болушкан. Ошол эле убакта «Б» эксперименттик подгруппанын магистранттары дискреттүү комбинацияланган модель боюнча окуганда материалы дискреттүү комбинацияланган модель боюнча окуганда материалды кайталоого жана аны өз алдынча иштеп чыгууга көп көңүл бөлүшкөн.

Компьютердик окуу программаларды колдонуу менен окутуу процессти түзүүнүн сунушталган моделдерин пайдаланууну салыштырмалуу талдоо жүргүзүп, биз алардын ортосунда эксперименттик жол менен ишенимдүү айырма $P < 0,01$ бар экендиги деген тыянакка келдик.

Компьютердик окуу программаларды пайдалануу менен комбинацияланган үзгүлтүксүз модель боюнча окушкан «А» подгруппанын магистранттарынын билим сапатынын деңгээлинин өсүшү 30,4%ти ($P < 0,01$) тузду, компьютердик окуу программаларды пайдалануу менен комбинацияланган дискреттүү модель боюнча окушкан «Б» подгруппанын магистранттарыныкы 22,6%ке ($P < 0,05$) жогорулады жана компьютердик окуу программаларды пайдалануу менен когнитивдүү жекече сапаттарды эске албай окушкан «В» (2 табл). Экинчи таблицада келтирилген жыйынтыктар педагогикалык экспериментти жүргүзүү процессинде алынган жана маанилери орточо статистикалык болуп саналат, ал иштерде 532000 «Дене тарбия» адистигинде окушкан КМДТжСАнын 44 магистранттары катышкан.

Дене тарбиялоо магистранттарды даярдоонун мазмунун ишке ашыруунун жолдору ишмердүүлүктүн формалары, методдору менен ыкмалары кесиптик компетенцияларды калыптандырууга жана проблемаларды чечмелөөнү өз алдынча издөө үчүн булагы катары адистик боюнча окуу материалды пайдалануу болуп саналат. Бул планда караганда инновациялык педагогикалык технологияларды пайдалануу да чоң ролду аткарат: дене тарбиялоо магистрлердин кесиптик компетенциялардын курамдуу компоненти катары сын ой жүгүртүүнү өнүктүрүүгө багытталган проблем-солвинг (проблемалуу милдеттерди чечмелөө), алты калпак

методу, тренингдер, дискуссиялар ж.б. Аталган технологиялар чыгармачыл активдүүлүктү өнүктүрөт, ой жүгүртүү ишмердүүлүктү калыптандырат, өзүнүн көз карашын сактап калууга үйрөтөт, материалды терең түшүнүүгө жетишүүгө жардам берет.

2-таблица. Эксперименттен кийин магистранттардын билим деңгээлин аныктоонун жыйынтыктары

Эксперименттик группа (n=44)	«А» подгруппасы (n=15)	«Б» подгруппасы (n=15)	«В» подгруппасы (n=14)
	$\bar{X} \pm m$		
«А» подгруппасы – комбинацияланган үзгүлтүксүз модели (n=15)	4,87 ± 0,07		
«Б» подгруппасы – комбинацияланган дискреттүү модель (n=15)	P<0,05	4,35 ± 0,11	
«В» подгруппасы – когнитивдүү сапаттарды эске албаганда компьютердик программалар (n=14)	P<0,01	P<0,05	4,08 ± 0,10

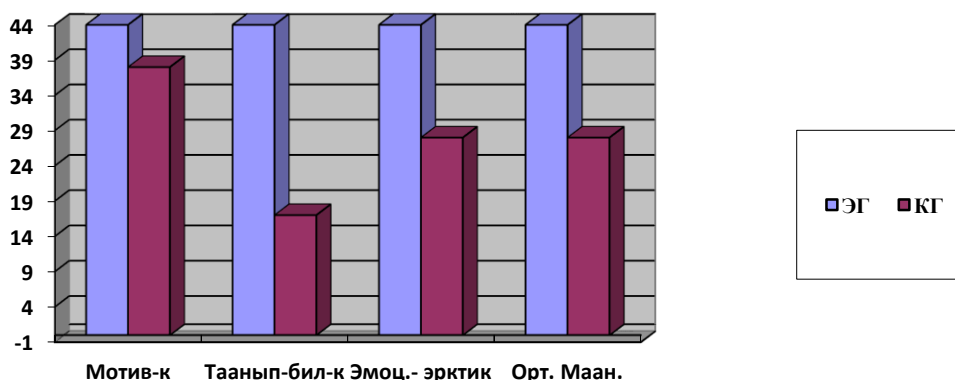
Иштеп жаткан окутуучулардын компетенцияларынын деңгээли ошондой эле жогорулады (иштеп жаткан окутуучулардын өзүлөрүнүн компетенцияларын 5-балдык шкала боюнча өзүн-өзү баалоонун жыйынтыктары 3-таблицада келтирилген): жалпы педагогикалык компетенциялары -26%ке; педагогика, психология жана жаны педагогикалык технологиялар аймагындагы компетенциялар-12%ке; маалыматтык-коммуникациялык технологиялар жана аларды билим берүүдө пайдалануу аймагында-16%ке; Интернет-технологиялар аймагындагы компетенциялар-30%ке.

Иштеп жаткан педагогдордун башкаларды окутуудагы кесиптик-педагогикалык компетенциялары тиешелүү түрдө жогорулады: эки деңгээлдүү окутуу аймагындагы жалпы компетенциялар -32%ке; педагогика, психология жана эң жаңы педагогикалык технологиялар аймагындагы компетенциялар-22%ке; маалыматтык-коммуникациялык технологиялар жана аларды билим берүүдө пайдалануу аймагындагы компетенциялар-26%ке; Интернет-технологиялар аймагындагы компетенциялар-22%ке.

Демек, педагогикалык эксперименттин жүрүшүндө дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик педагогикалык компетенцияларын калыптандыруунун сунушталган методикалык системанын компетенциясынын жөндүүлүгү тастыкталды. Эки деңгээлдүү билим берүү системаны инновациялык окуу-методикалык камсыздоо каражаттары менен дене тарбия магистрлерди даярдоонун илимий-педагогикалык негиздерин сунушталган системанын эффективдүүлүгү далилденди.

3 – таблица. ЭГ жана КГ магистранттарынын интегративдик мүнөздөмөсү

Компоненттер	ЭГ (%)	КГ (%)
Мотивациялык	68	38
Таанып-билүүчүлүк	60	17
Эмоционалдык–эрктик	78	28
интегративдик мүнөздөмөнүн орточо мааниси	69	28



4 сүрөт. Изилөөнүн жыйынтыктарынын салыштырма анализи

Эксперименттик иштердин жана педагогикалык эксперименттин текшерүү этаптын жыйынтыгында дене тарбия магистрди даярдоонун илимий-педагогикалык шарттары түпкү өндүрүмү болгон эки деңгээлдүү даярдоону моделдештирүү процедураны иштеп чагылышынын укуктуулугу жана практикалык жөндүүлүгү жөнүндө тыянактар алынды.

3 - таблица. Болочок жана иштеп жаткан педагогдордун эксперименттин башында жана аягындагы кесиптик-педагогикалык компетенциялардын деңгээли

Педагогтордун категориялары	Педагогика, психология жана жаңы технология чөйрөсүндөгү компетенциялары		Билим берүүдөгү маалыматтык технологияны колдонуудагы компетенциялары		Интернет-технологиясы педагогикалык чөйрөсүндөгү компетенциялары		Жалпы компетенциялар	
	Экспериментке чейин	Эксперименттен кийин	Экспериментке чейин	Эксперименттен кийин	Экспериментке чейин	Эксперименттен кийин	Экспериментке чейин	Эксперименттен кийин
	Болочок жана иштеп жаткан педагогтордун кесиптик-педагогикалык компетенцияларынын деңгээли							
Болочок педагогтор	3,0	3,9	3,4	4,2	3,0	4,0	2,6	3,9
Иштеп жаткан педагогтор	3,2	3,8	3,3	4,1	2,2	3,7	2,2	3,5
	Болочок жана иштеп жаткан педагогтордун башкаларды окутуудагы кесипкөй педагогикалык компетенцияларынын деңгээли							
Болочок педагогтор	2,9	4,0	2,8	3,9	2,3	3,8	2,2	4,0
Иштеп жаткан педагогтор	2,8	3,9	2,9	4,2	2,5	3,6	2,0	3,6

Максаты: Эки баскычтуу билим берүү системасындагы дене тарбиянын болочок магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенцияларын калыптандыруу

Компоненттери

Мотивациялык-баалуулук

Мазмундук

Процессуалдык

Критерийлер

Билимин көрсөтүү

Адистик ишмердүүлүгүнүн милдеттери жана максатына ылайык стандартташтырылган методиканы колдонуу

Өз кесиптик өсүшү, өзүн баалоо жана өзү билим алууну жайылтуу

Принциптери

Интеграциялуулук
Ырааттуулук
Системдүүлүк
Илимдүүлүк жана үзүлгүсүздүк

Педагогикалык шарттар

Окуу процессинин илимий-методикалык камсыздоо

Окутуу процессине маалымат технологияларын киргизүү

Предмет ортосундагы адистештирилген жана атайын предметтерди камсыздоо

Методдор

Инновациялык технологиялар, предмет ортосундагы байланыш негизинде интегративдик, модулдук

Формалары

Практикалык сабактар, атайын, курстар, МӨИ жана илимий-изилдөө иши

Каражаттар

Окуу китептери, иштелмелери, интернет технологиялары

Этаптар

1 этап – материалды окутууга жана өздөштүрүүгө мотивацияны калыптандыруу, маалымат технологияларын колдонуу

2 этап – көндүмдөрүн жана билгичтерин өркүндөтүү

3 этап – ББК өркүндөтүү, маалымат технологияларын колдонуу

Окутуунун алгоритми

Үзгүлтүксүз комбинацияланган модели

Болочок магистрлердин тааныш маалыматты да, ошондой эле жаңы маалыматты да өз алдынча иштеп чыгууну калыптандырууга багытталган, бул аналитикалык жөндөмдүүлүктөрдү өнүктүрүүгө көмөктөшөт.

Дискреттүү модель

Биринчи сабакта окутуучу материалды салттуу формада берген да, экинчисинде ошол эле материалды бышыктоону компьютердик окуу программалар каражаттары менен жүргүзгөн

Когнитивдүү сапаттарды эске албаганда
Компьютердик окуу программасынын жардамы менен өз алдынча иштөө

Компетенциялар: кесиптик-педагогикалык

Жыйынтык: Эки баскычтуу билим берүү системасындагы дене тарбиянын болочок магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенцияларын калыптандырылышы

Окутуучунун ишмердүүлүгү

Дене тарбиянын магистранттыгын ишмердүүлүгү

5 сүрөт. Эки деңгээлдүү билим берүү системасындагы болочок дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенцияларын калыптандыруу

Эксперименттин акыркы этабында эксперименттин катышуучуларынын кесиптик-педагогикалык компетенцияларды калыптандыруунун жыйынтыктарын өзүн өзү баалоо жүргүзүлгөн, бир нече окутуучуларды эксперттер катары проекттер менен курстарды эксперттик баалоо, ошондой эле өз ара баалоо жана анкеталарды толтуруу өткөрүлөт. Кесиптик-педагогикалык компетенцияларды калыптандыруунун сунушталган системанын эффективдүүлүгүн баалоо окутуу процесстин маанилүү курамдык бөлүгү – эки деңгээлдүү даярдоо системадагы дене тарбиянын магистрлердин билимдерин, билгичтиктерин жана көндүмдөрүн педагогикалык текшерүү жана баалоо менен тыгыз байланышкан. Эксперименттик окутуу биз иштеп чыккан болочок дене тарбиянын магистрлердин компетенцияларын калыптоо системанын негизинде жүргүзүлгөн жана жалпы, атайын жана кесиптик компетенциялардын негизги компоненттерин калыптандырууга багытталган болучу (5 сүрөт). Окутуунун мазмунун тандоо окутулуп жаткан дисциплиналардын мазмунун эске алуу менен жүргүзүлгөн. Окутуу методдордун арасынан өз алдынча ишмердүүлүктү, интуицияны активдештирүүгө, чечимдерди кабыл алуу жөндөмдүүлүктү өнүктүрүүгө багытталгандары пайдаланылган.

ЖОЖдогу эки деңгээлдүү билим берүү системаны инновациялык окуу-методикалык камсыздоонун мазмуну жана аны окутуунун методикасы окутуучу-изилдөөчүнү даярдоого багытталгандыктан, автор иштеп чыккан дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенцияларын калыптандыруунун методикалык системасы интеграцияланган жана инсандык-багытталган окутууга ылайыкташтырылган эле. Изилдөөнүн көйгөйлөрүн кийинки өнүктүрүү перспективалары сунушталган методикалар жана моделдердин негизинде жаны окуу-методикалык материалдарды калыптоодо камтылат.

КОРУТУНДУ

Эки деңгээлдүү билим берүү системанын окуу-методикалык камсыздоо инновациялык жайылтуусу жана теориялык негиздерин иш принциптери жөнүндө теориялык жана практикалык материалдарды камтыйт.

Сунушталган инновациялык окуу-методикалык камсыздоо билим берүүнүн эки деңгээлдүү системада дене тарбиянын магистрлерин билимин генерализациялоо; теориялык материалдын пропорциясын көбөйтүү менен жалпы курсту модулга бөлүүгө шарт түзөт; өз алдынча даярданууга, өзүн өзү текшерүүгө ылайык алардын активдүү өз алдынча окуу ишмердүүлүгүнө түрткү берет; салттуу эмес ыкмалардын жардамы менен предметтин иликтөө мотивациялык негизин түзөт; окутуунун дифференциациялоодо тапшырмалары татаал группаларга бөлүүгө өбөлгө түзөт. Азыркы мезгилде эки деңгээлдүү билим берүү системанын инновациялык окуу-методикалык камсыздоонун колдонуу формалары электрондук окуу китептердин, энциклопедиялардын ж.б. окуу материалдарда негизделген. Ал жерде гипертексттик технологиялар жана мультимедианын элементтери салттуу аналогторуна салыштырмалуу болгон сапатын өздөштүрүүсүнө карата жана билимдеринин бекемдигин жогорулатууда негизги теориялык билимдерди алган учурда гана артыкчылык болгон. Педагогикалык маалыматтык технологиялары

менен жакшы өнүккөн дидактикалык интерфейсти колдонуу дене тарбиянын магистрлерин кесиптик даярдыгын бир нече жыл практикалык иш тажрыйбасы бар адис–профессионалдардын деңгээлине чейин көтөрүүгө жардам берди. Ошону менен бирге кесиптик интуиция сапаттары, кыйын кырдаалдарда чечим кабыл алуу жөндөмдүүлүктөрү өнүктү.

Иштелип чыккан теориялык жоболор жана тажрыйбалык-эксперименттик изилдөөнүн жыйынтыктары төмөнкү **тыянактарды** чыгарууга мүмкүндүк түздү:

1. Жогорку билим берүү системасында эки деңгээлдүү даярдоонун негизги категориялары, түшүнүктөрү жана маңызы талдоодон өткөрүлдү.

2. Дене тарбиялоо магистрлерин даярдоодо кесиптик компетенцияларын калыптандырууга багытталган ЖОЖдогу окуу-тарбиялоо процессинин мазмунунун модели иштелип чыкты.

3. Дене тарбия магистрлердин кесиптик-педагогикалык компетенцияларынын негизги структуралык, мазмундуу компоненттери жана баалоонун критерийлери аныкталды.

4. Дене тарбия магистрлерди кесиптик даярдоонун программасынын негизги компоненттерин ишке ашырууну камсыздаган педагогикалык технологиялар иштелип чыкты жана эксперименттик жол менен негизделди.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТООЛОР

1. Диссертациялык изилдөөнүн жыйынтыктары жана дидактикалык мамилелери окутуунун, тарбиялоонун теориясында жана педагогиканын башка аймактарында колдонулса болот.

2. Магистратурада окуу процессин уюштуруу боюнча билим берүү процесстин катышуучуларынын коммуникациялык өз ара аракеттенүүлөрүн камсыздоо интернет-конференциялар, тегерек столдор, педагогикалык дискуссиялар ж.б формаларда өтүүчү методикалык сунуштоолор ишке ашырууга берилди.

3. «Жогорку мектептин педагогикасы» жана атайын курстарды окутуу процессинде азыр иштелип жаткан жана жаны окутуунун технологиялары, инструменттик-текшерүүчү программалык каражаттарын пайдалануу жана интеграциялоо сунушталды.

4. 532000 «Дене тарбия магистри» багыты боюнча жогорку кесиптик билим берүүнүн Мамлекеттик билим берүү стандартына өзгөртүүлөрдү киргизүү жөнүндө сунуштоолор иштелип чыкты.

Диссертациянын негизги мазмуну төмөнкү эмгектерде чагылдырылды:

Диссертациялык изилдөөнүн негизги жыйынтыктары төмөнкү эмгектерде жарыяланды:

Окуу - методикалык колдонмолор:

1. Исакова Ж.Ж. Положение о магистратуре КГАФКиС: Справочно-методическое пособие [Текст] / Ж.Ж. Исакова, А.М.Наралиев, М.Х.Манликова. - Бишкек: Бишкектранзит, 2007. – 114 с.

Илимий-методикалык макалалар

1. Исакова Ж.Ж. Организация научного процесса в магистратуре [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Материалы Междунар. научно-практ.конф. – Бишкек: Оттис Групп, 2008. – С.143-147.

2. Исакова Ж.Ж. Двухуровневая (многоуровневая) система подготовки специалистов ФК [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Материалы I Междунар. науч.-практ. конф. – Бишкек: КГМА, 2008. – С. 56-57.

3. Исакова Ж.Ж. Разработка технологии многоуровневой системы подготовки специалистов высшего профессионального образования по направлению «Физическая культура и спорт» в КГАФКиС [Текст] / Ж.Ж.Исакова, Д.Б. Бабаев: Междунар. науч.-практ. конф. – Бишкек: Медицина Кыргызстана, 2008. – С. 18-21.

4. Исакова Ж.Ж. Подготовка специалистов по многоуровневой системе образования в КР [Текст] / Ж.Ж. Исакова, Д.Б. Бабаев // Высшее образование КР. – Бишкек: «V.R.S. Company», 2010. – № 2/8. – С. 9-12.

5. Исакова Ж.Ж. Из опыта подготовки специалистов по направлению «Магистр физической культуры и спорта» [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Наука и новые технологии. – Бишкек, 2010. – № 2/8. – С. 264-267.

6. Исакова Ж.Ж. Деятельностный подход в игровых методах обучения в подготовке магистров ФК [Текст] / Ж.Ж. Исакова, Д.Б.Бабаев // Материалы III Междунар. науч.-практ. конф. – Бишкек, 2010. – С. 197-201.

7. Исакова Ж.Ж. Подготовка специалистов по направлению «Магистр физической культуры и спорта» [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Вестник ФК. – Бишкек, 2010. – № 4. – С. 36-39.

8. Исакова Ж.Ж. Психолого-педагогические особенности игровых методов подготовки магистра ФК [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Материалы междунар. симпоз. – Бостери, 2011. – С. 183-187.

9. Исакова Ж.Ж. Многоуровневая подготовка в системе высшего образования как требование глобальной экономики и ее нормативно-правовое обеспечение [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Междунар. науч.-практ. конф. – Чолпон-Ата, 2012. – С. 298-301.

10. Исакова Ж.Ж. Проблемность в игровом обучении и подготовке магистра ФК [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Вестник ВУ им. М.Кашгари «Билим жана тарбия». – Бишкек, 2012. – № 1 (13). – С. 306-309.

11. Исакова Ж.Ж. Особенности подготовки специалистов в современном вузе [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Высшая школа Казахстана. – Алма-Ата, 2013. - № 1(1). – С. 142-146.

12. Исакова Ж.Ж. Заманбап ЖОЖдо адистерди даярдоодогу көп баскычтуу тутумдун өзгөчөлүктөрү [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Эл агартуу. – Бишкек, 2013. – № 3-4. – С. 16-20.

13. Исакова Ж.Ж. Магистратуранын көп максаттуу (тармактуу) мүнөздөмөсү [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Вестник КНУ им. Ж.Баласагына. Выпуск 1. – Бишкек, 2013. – С. 310-313.

14. Исакова Ж.Ж. Физкультурное образование на основе компетентностного подхода по методологии «Тюнинг» [Текст] / Ж.Ж. Исакова // Вестник ИГУ им. К.Тыныстанова. – Кара-Кол, 2013. - № 35. – С. 199-202.

15. Исакова Ж.Ж. «Окуудагы кыйынчылыктар» жана «педагогикалык колдоо» жогорку мектептин педагогикасынын категориялары катары [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Вестник КНУ им. Ж.Баласагына. Выпуск 1. – Бишкек, 2013. – С. 154-158.

16. Исакова Ж.Ж. Деловые игры как новая форма и содержание обучения и подготовки магистра физической культуры [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Вестник КГЮА. – Бишкек, 2014. - № 3. - С.291-294.

17. Исакова Ж.Ж. Психолого-педагогические условия реализации двухуровневой системы образования в КР [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Вестник ИСИТО. – Бишкек, 2014. – С. 28-33.

18. Исакова Ж.Ж. О развитии высшего двухуровневого образования в КР [Текст] / Ж.Ж.Исакова, Д.Б.Бабаев // Вестник КГУ им. И.Арабаева. – Бишкек, 2014. – С.75-77.

19. Исакова Ж.Ж. Научно-методическое обеспечение системы двухуровневого образования в вузах КР [Текст] / Ж.Ж.Исакова, Д.Б.Бабаев // Известия КАО. – Бишкек, 2014. - № 4(32). – С. 3-5.

20. Исакова Ж.Ж. Основные понятия и сущность системы двухуровневой подготовки в системе высшего образования [Текст] / Ж.Ж.Исакова // РИНЦ. Материалы III Междунар. научно-практ. конференции. – Кишинев, 2014. – С. 350-354.

21. Исакова Ж.Ж. Реформирование высшего образования на основе компетентностного подхода // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – Бишкек, 2015. - № 9.- С. 58-61.

22. Исакова Ж.Ж. Жогорку билимдин эки баскычтуу системасы жөнүндө [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Вестник КГАФКиС // Научно-практический журнал. – Бишкек, 2015. - № 1(12). – С. 228-230.

23. Исакова Ж.Ж. Теоретико-методологические основы реформирования высшего образования в КР [Текст] / Ж.Ж.Исакова // РИНЦ. Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии: Материалы XLVII Междунар. науч.-практ. конф. - № 2(47). Ч. 1. –М.: Интернаука, 2016. – С. 47-54.

24. Исакова Ж.Ж. Многоуровневая система подготовки специалистов в Кыргызстане [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Вестник КазГУ. – Алма-Ата, 2016. - № 3(50). – С. 73-76.

25. Исакова Ж.Ж. Кыргыз Республикасынын жогорку билим берүүнүн жакшыртуу жана Болондук жараянын (процессинин) келип чыгуу процесстери [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Вестник НГУ им.С.Нааматова. – Нарын, 2016. - № 2,3. – 111-112 бб.

26. Исакова Ж.Ж. Проблемы подготовки преподавателей вузов в условиях перехода на двухуровневое высшее образование [Текст] / Ж.Ж.Исакова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – Бишкек, 2016. - № 8. – С. 146-147.

27. Исакова Ж.Ж. Высшее образование на современном этапе развития Кыргызстана и проблемы педагогической поддержки студентов в вузе [Текст] / Ж.Ж.Исакова, Д.Б.Бабаев // Вестник университета Алатоо-Ататюрк. – Бишкек, 2016. - № 1. – С. 313-317.

28. Исакова Ж.Ж. Анализ теоретических основ формирования профессиональных компетенций магистров физической культуры / Ж.Ж. Исакова // Молодой исследователь: вызовы и перспективы: материалы LIII Междунар. науч.-практ. конф. «Молодой исследователь: вызовы и перспективы». – М.: Интернаука, 2017. – № 28(53).

РЕЗЮМЕ

диссертации Исаковой Жанны Жаманкуловны на тему: **«Научно-педагогические основы профессиональной подготовки магистров физической культуры и спорта»** на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 – теория и методика профессионального образования

Ключевые слова: бакалавр, магистр, степень магистра, физическая культура, двухуровневое образование, образовательный процесс, компетентностный подход.

Цель исследования: определить и экспериментально обосновать организационно-педагогические условия формирования профессионально-педагогической компетенции магистров физической культуры в системе двухуровневого образования.

Объект исследования. Магистры ФК в системе двухуровневого высшего образования.

Предмет исследования. Профессионально-педагогическая подготовка магистров физической культуры в системе двухуровневого образования.

Методы исследования: педагогический эксперимент, беседы, анкетирование, моделирование, наблюдение за деятельностью магистрантов и ходом учебного процесса, статистическая обработка материала.

Научная новизна и теоретическая значимость результатов исследования:

- проанализированы и уточнены основные категории понятия и сущность системы двухуровневой подготовки в системе высшего образования;
- сформирована научно-педагогическая образовательная среда, нацеленная на реализацию преимуществ двухуровневого образования и обеспечение «индивидуальной образовательной траектории» обучения бакалавра и магистра;
- разработаны модели содержания учебно-воспитательного процесса в вузе, ориентированной на формирование профессиональных компетенций магистра физической культуры;
- обоснована логически оправданная последовательность образовательного процесса: кредитно-зачетная система – модульное построение учебного процесса – возможность индивидуальной траектории обучения – внутривузовская и межвузовская мобильность образовательных программ, которая позволяет обеспечить полноценное международное сотрудничество.

Практическая значимость результатов исследования заключается:

В магистратуре Кыргызской академии физической культуры и спорта разработаны методические рекомендации по организации учебного процесса. Созданы предпосылки для использования и интеграции существующих и новых технологий обучения, инструментально-контролирующих программных средств в процессе обучения магистров физической культуры. Полученные результаты позволяют скорректировать Государственный образовательный стандарт высшего профессионального образования по направлению: 532000 «Магистр ФК».

13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы жана методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган Исакова Жанна Жаманкуловнанын "Дене тарбиянын жана спорттун магистрлеринин кесиптик даярдыгынын илимий-педагогикалык негиздери" аттуу диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: бакалавр, магистр, магистр даражасы, дене тарбия, эки деңгээлдүү билим берүү, окуу процесси, компетенттүүлүк мамиле.

Изилдөөнүн максаты: окутуунун эки деңгээлдүү системасы боюнча дене тарбия магистрлеринин даярдоодо уюштуруучулук-педагогикалык шарттарда кесиптик-педагогикалык компетенциясын эксперименттик жол менен далилдөө жана аныктоо.

Изилдөөнүн объектиси. Жогорку билим берүүнүн эки деңгээлдүү системасындагы дене тарбия магистрлери.

Изилдөөнүн предмети. Билим берүүнүн эки деңгээлдүү системасында дене тарбия магистрлерин кесиптик жана педагогикалык даярдыгы.

Изилдөөнүн методдору: педагогикалык эксперимент, маек, анкеталоо, моделдештирүү, байкоо жүргүзүү, изилдөөнүн материалдарын статистикалык иштеп чыгуу.

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык маанилүүлүгү:

-жогорку кесиптик билим берүүдө окутуунун эки деңгээлдүү системасындагы негизги категорияларды, түшүнүктөрдү жана маңызын анализдөө;

- дене тарбиянын магистрлерин окутууда «жекече билим берүү траекториясын» камсыздоо жана эки баскычтуу билим берүүнүн артыкчылыгын ишке ашырууга багытталган илимий педагогикалык билим берүү чөйрөсүн калыптандыруу;

-дене тарбиянын магистрлеринин кесиптик-педагогикалык компетенциясын калыптандырууга багытталган жогорку окуу жайында окуу-тарбия процессинин мазмунунун моделин иштеп чыгуу;

-билим берүү процессинде логикалык туура түзүлүшү негизделди: кредиттик-зачеттук системасы – окуу процессинин модулдук түзүлүшү – окутуунун жеке траекториялык мүмкүнчүлүгү - окуу жайлардын ичиндеги жана алардын ортосундагы билим берүү программасынын мобилдүүлүгү толук эл аралык кызматташтыкты камсыздайт.

Изилдөөнүн жыйынтыктарынын практикалык маанилүүлүгү:

Кыргыз мамлекеттик дене тарбия жана спорт академиясынын магистратурасында окуу процессин уюштуруу боюнча методикалык сунуштоолор иштелип чыкты. Дене тарбиянын магистрлеринин окуу процессинде мурдатан колдонулуп келген жана жаңы окутуу технологияларын, аспаптык-көзөмөлдөө электрондук программалык каражаттарын колдонууга өбөлгө түзөт. Алынган жыйынтыктар 532000 - «Дене тарбия магистри» багыты боюнча жогорку кесиптик билим берүүнүн Мамлекеттик стандартына өзгөртүүлөрдү киргизүүгө мүмкүнчүлүк берет.

SUMMARY

of the dissertation Isakova Zhanna Zhamankulovna of on the theme of "Scientific and pedagogical foundations of professional training of Master of physical culture and sports" for the degree of Candidate Pedagogical Sciences with specialization 13.00.08 - Theory and methodology of vocational education

Keywords: Bachelor, Master, master's degree, physical culture, two-level education, educational process, competence approach.

The aim of the work: to determine and experimentally substantiate the organizational and pedagogical conditions for the formation of the pedagogical competence of the master of physical culture in the system of two-level training.

The object of research is a two-level educational process of higher education.

The subject of the research is the of formation the professional preparation of the Masters of physical culture in a two-level preparation system.

Methods of research: pedagogical experiment, interviews, questionnaires, modeling, observation of students' activities and the course of the educational process, statistical processing of the material.

Scientific innovation of research and theoretical meaningfulness of the research is that:

- the main categories of the concept and essence of the system of two-level preparation in the system of higher education are analyzed and refined;
- the scientific and pedagogical educational environment was formed, aimed at realizing the advantages of two-level education and providing an "individual educational trajectory" for bachelor's and master's studies;
- models for the content of the educational process in the university, designed to form the professional competences of the master of physical culture;
- the logically justified sequence of the educational process is justified: the credit-credit system - the modular construction of the learning process - the possibility of an individual trajectory of training - the intra-university and interuniversity mobility of educational programs that allows for full international cooperation.

Practical results' meaningfulness of research:

In the magistracy of the Kyrgyz Academy of physical culture and sports has developed guidelines for organization of educational process. Preconditions for use and integration of existing and new learning technologies, tool-controlling software in the learning process masters of physical culture. The obtained results allow to adjust the State educational standard of higher professional education in the field: 532000 "Master of FC".

Derived from research results and scientific-methodical materials can be used in the training of masters, bachelors of physical culture, teachers of physical culture in training courses and in teaching other academic disciplines.



Ченеми 60X84 1/16.
Кагаз офсет. Офсеттик басуу.
Көлөмү 1,75 б.т. Нускасы 100.

Бишкек ш., И.Ахунбаев көчөсү, 97
КАО “Окуу китеби” басмаканасы